

זוכרות – דו"ח שנתי 2019

ינואר 2020

הקדמה

כפי שניתן לראות בבירור בדו"ח שלהלן, הפעילות והחשיפה הציבורית של זוכרות גדלו משמעותית ב-2019. בתקופה המדווחת, ינואר-דצמבר 2019, קיימנו יותר מ-60 פעילויות לציבור, כולל סיורים לישובים פלסטיניים שהושמדו, הרצאות, סדנאות, תערוכה, קבוצות לימוד, פסטיבל סרטים, פעולות ישירות ועוד. כל הפעילויות הללו נועדו להנכיח את הנכבה במרחב הציבורי הישראלי, להתנגד לנכבה המתמשכת ולמחות על מנגנוניה ההכחשה והמחיקה. המשכנו לקרוא לישראלים להכיר באחריותנו לנכבה ולפעול לעשיית צדק על ידי תמיכה בשיבה של פלסטינים. יותר מ-2,400 אנשים לקחו חלק בפעילויות השונות בשנה האחרונה ולקחו חלק פעיל בדיון על הנכבה והשיבה. קרוב ל-100 אלף גולשים ביקרו באתר זוכרות במשך השנה, אתר שמהווה מקור מרכזי למידע וידע על הנכבה ועל שיבה למחפשי ידע מכל העולם.

האווירה הציבורית והסביבה הפוליטית בישראל היו מאתגרות לפעילות השנה ובמיוחד לפעילות שמבקרת את השלטון ואת הנחות היסוד של המשטר הישראלי. מערכות בחירות התנהלו במשך רוב השנה, ללא ממשלה נבחרת, מה שלא איפשר להעביר חוקים חדשים שיגבילו פעילות של ארגוני זכויות אדם ואקטיביזם פוליטי. עם זאת, עונת הבחירות המתמשכת הזו תרמה לאווירה ציבורית קשה ולהסתה הולכת ומחמירה. צעדות השיבה שמתקיימות מאז מרץ 2018 בעזה, מול הגדר שהקימה ישראל, הביאו לתודעת הציבור הישראלי את התביעה הפלסטינית לשיבה. לצערנו, המודעות הזאת מלווה בשיח אלים ומסית של הפחדה שמטרתו להצדיק את הדהומניזציה המוחלטת שנעשית לפלסטינים בעזה, שמאפשרת להרוג מפגינים ואחרים בקלות ובלי לשאת בתוצאות. אנחנו עובדות לשנות את השיח הזה, המונע מהפחדה, לדיון בונה ויצירתי על הפליטות הפלסטיניות וממשיכות לקרוא לשיבה ולתיקון פשעי העבר כמפתח לעתיד צודק וטוב יותר.

קהל היעד

זוכרות מכוונת בראש ובראשונה להשפיע על הציבור היהודי בישראל. הפעילויות שלנו לאורך השנה פתוחות לציבור, עם דגש על פניה לסוכנים חברתיים וסוכני שינוי, כאלה שיכולים להוות גשר אל קהילות שלהם ודרך לציבור הרחב. סוכנים וסוכנות כאלה הם, בין השאר, אקטיביסטיות, מורות ומחנכות שעובדות בחינוך הפורמלי והבלתי פורמלי, אמניות בתחומים שונים, יוצרות סרטים, כותבות, אקדמאיות, מתכננות ואחרות ואחרים שעובדים בקהילה. כחלק חשוב מהעבודה, זוכרות פונה לציבור הן במרכז הארץ והן בפריפריה. רוב החומרים המתפרסמים אונליין מתורגמים לערבית ולאנגלית ואנחנו דואגות לתרגום סימולטני גם בחלק מהפעילויות. כתוצאה מכך, פלסטינים ומשתתפים מהעולם הם קהל יעד משני.

שותפים

זוכרות מודה על תמיכת הגופים הבאים: Christian Aid, Misereor, Heks-Eper, AFSC, MCC, Rockefeller Brothers Foundation, St. Het Solidariteitsfonds, Urgent Action Fund, EMHRF, Kaleidoscope, Sivmo, Jerusalem Fund, Haella Foundation, Sparkplug Foundation וכן לתורמות ותורמים פרטיים שבזכות פעילותנו מתאפשרת.

פעילויות עיקריות ב-2019

פעילות חינוך

- "איך אומרים נכבה בעברית" – קבוצת לימוד בירושלים
בתחילת 2019, העברנו קבוצת לימוד על הנכבה, פתוחה לנרשמים, שהנחתה ליהי יפה. 17 אנשים השתתפו בקבוצה ולמדו על הנכבה, החיים הפלסטיניים לפני, על פליטים פלסטיניים ועל אופני ההשתקה של הנושא בחברה הישראלית. הקבוצה דנה בשיבת הפליטים, בפרקטיות של נישול ואי-צדק ובהתמודדות עם אשמה, כעס, קבלת אחריות ויצירת תקווה.

איורים מתוך הסדנה:

התכנית ללימודי תקווה

- השנה המשכנו לעבוד על פיתוח כלי חינוכי: "התכנית ללימודי תקווה", עבור מחנכות. השלמנו את העיצוב למצגת שמלווה את החומרים ואת הטקסט לתכנית הלימוד. התכנית תפורסם ב-2020.

■ שאלון למורות

כדי להעריך את אפקטיביות העבודה שלנו מול מורות ומורים ולהבין טוב יותר איך מורות מלמדות על הנכבה בבתי ספר, ביקשנו השנה לבדוק את הצרכים של מורות, להבין מה הצליח יותר ומה פחות, ומהם האתגרים העיקריים, מה מלמדים ומה לא ולמה. בעזרת מתמחה מארה"ב שעבדה איתנו, יצרנו שאלון למורות שיוכלו לענות עליו אונליין. 23 מורות ומורים ענו על השאלון עד כה ובעזרתן אנחנו ממשיכות ליצור קשר עם מורות נוספות. מהתשובות שהתקבלו עד כה עלו תובנות מעניינות, כגון בקשה לקבל יותר חומרים וכלים שניתן להשתמש בהם במסגרת לימודי החומר הרשמי בבתי הספר וכן בקשות לשלוח את ערכת הלימוד "איך אומרים נכבה בעברית" לספריות בתי ספר ולחדרי מורים.

■ השתלמות מורות

במהלך 2019 השתתפנו בהקמת פורום של רכזות חינוך מארגוני חברה אזרחית שונים שעובדים עם מורים ועוסקים בתחומים משיקים לשלנו. כמה מורות הצטרפו לפורום ובעקבות זאת יזמו תכנית השתלמות רשמית בחינוך פוליטי למורות מכל מחוז תל אביב. במהלך ההשתלמות מורות למדו על חינוך פוליטי ונחשפו לתכנים החינוכיים של הארגונים השונים, כולל זוכרות. ההשתלמות החלה בסוף 2019 והשתתפו בה 20 מורות ומורים.

הנבן מוזמנות להשתלמות מורות בנושא

חינוך פוליטי

השתלמות בחינוך פוליטי ופדגוגיה ביקורתית. המורים יחשפו לכלים תאורטיים ופרקטיים של פדגוגיה זו ויקבלו מתודולוגיות של ניהול דיונים בנושאים שנויים במחלוקת במרחב הכיתתי.

החל מה-19.10.19 | 10 שעות | 10 מנצחים
ימי שיעור | 16:30-19:30 | יומניה הרצליה, תל אביב
ההשתלמות מיועדת לכל מורות ומורים מחוז תל-אביב
לפרטים והרשמה – אליזה: 054-257-6600

■ סיור וסדנה למורות בסומייל

כחלק מההשתלמות למורות במחוז ת"א, ערכנו סיור וסדנה בכפר העקור סומייל, שנמצא במרכז ת"א כיום, ממש ליד גימנסיה הרצליה שבה התקיימה ההשתלמות. הסיור הדגים כיצד הנכבה נמצאת ליד הבתים, בתי הספר והרחובות שאנחנו עוברים בכל יום. התפתחה שיחה חשובה ומעמיק על השאלות כיצד אפשר ללמד תלמידים ישראלים על הנכבה? מה יקרה להם בתהליך הלימוד? האם לימוד על הנכבה אומר לוותר על הפריבילגיות שלנו כיהודים? מה יקרה למרחב אם לא יהיו לנו הפריבילגיות האלה ואם יחסי הכוח ישתנו? האם אפשרי לקדם חברה צודקת ושוויונית ומה התפקיד שלנו כמורות?

■ שורוך – סדקים בספרות

במהלך 2019 עיינה ארבל, מורה מנוסה לספרות, כתבה חוברת לימוד בשם "שורוך – סדקים בספרות". זהו כלי נוסף שזוכרות מציעה למורות כדי ללמד על הנכבה. החוברת כוללת מערכי שיעור מגוונים ומרתקים לשימוש מורות. החוברת נמצאת בהכנה לדפוס ותתפרסם במהלך 2020.

■ "לקראת תמ"א 48 – סדנת תכנון מרחבי לשיבה"

המשכנו השנה את הפרויקט שפונה לאנשי מקצוע בתחום התכנון (ארכיטקטיות, מתכננות עירוניות, מהנדסות וכו'). בשנים קודמות נערכה סדנת היכרות למתכננות בתל אביב וסדנת תכנון בחיפה. השנה פתחנו קבוצת מתכננים באל-ליד (לוד) בה השתתפו עשרה ישראלים ופלסטינים בהדרכת פידא שחאדה, מתכננת עירונית. מטרת הקבוצה היתה לבחון את הנוכחות וההיעדר של הנכבה בתחום התכנון וללמוד

על כלים ופרויקטים תכנוניים שמבוססים על עקרונות של צדק תכנוני. הקבוצה למדה על תכנון בלוד בהקשר לנכבה ושיבה ונפגשה עם מתכננים, אקדמאים ואקטיביסטים.

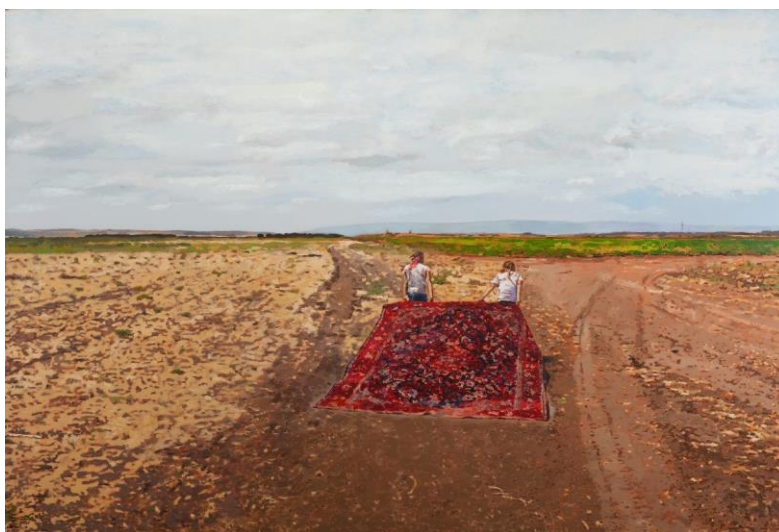

סדנה בירושלים

16 סטודנטים וסטודנטיות השתתפו בסמינר על נכבה ושיבה הם קיבלו היכרות עם ידע בסיסי על הנכבה, על התהליך של מחיקת הנכבה והחיים הפלסטיניים ושמעו "למה אנחנו מתכוונות כשאנחנו מדברות על שיבת הפליטים הפלסטינים".

סדנה בבית הספר הבינלאומי בגבעת חביבה

18 סטודנטים וסטודנטיות, ישראלים ובינלאומיים, השתתפו בסדנה של זוכרות כחלק מהכשרה שלהם בפתרון סכסוכים ושלו. ערכנו להם היכרות עם העבודה של זוכרות והדגשנו במיוחד כיצד שיבה היא פתרון צודק שיכול לקדם שלום וחיים משותפים במרחב שלנו.

Fatma Shanan, Razan and Adan #2, 2011, oil on canvas, 100X150 cm, private collection, Israel

הנכבה, מזרחים, אשכנזים ואחריות, הצגת מחקרים ודין

35 משתתפים נטלו חלק בדין שקיימו בפרבר 2019 שבבסיסו השאלה: על מי מוטלת "האחריות היהודית לנכבה"? האם כשבאות לדבר על אחריות אפשר להתעלם מרבדים אתניים ומעמדיים

בתוך החברה היהודית-ישראלית? ואיך קשורה הנכבה המתמשכת של הפלסטינים לדיכוי של המזרחים בישראל? מהי האחריות של אשכנזים כלפי שתי הקבוצות? בכל השאלות האלה ועוד עסקנו בסדרת פעילויות ש"זוכרות" יזמה בשנים האחרונות והן עמדו במרכז של קבוצת מחקר וחשיבה שהנחה תום מהגר.

בדיון הוצגו שני מחקרים, שנכתבו במסגרת קבוצת המחקר "הנכבה, האשכנזים והמזרחים":

- **ציונות סכום אפס: השיח של ספרדים בני הארץ / מיכל הרמתי:** במאמרה מיכל שואלת כיצד המשטר הקולוניאלי וכינונו דרך המלחמה ב 1948 השפיעו על היהודים הילידים בארץ? כיצד השפיעה חלוקת העיר על האליטה הספרדית בירושלים? האם ההשלכות של המלחמה וחלוקת העיר השפיעו על השיח הפוליטי שקבוצה זו קידמה?
- **להטוטנות, זהות וקבוצות דיאלוג / מיכל זק:** מיכל, מנחת קבוצות דיאלוג בין יהודים ופלסטינים, בוחנת כיצד אפשר להכניס את הרובד האתני היהודי לתוך הפרקטיקות בקבוצות הדיאלוג. כיצד אשכנזיות ומזרחיות יכולות לבוא לידי ביטוי בתהליך הקבוצתי, מתוך הבנה שהן חלק אינהרנטי מיחסי הכוח בין יהודים ופלסטינים, ושהתמודדות עם המציאות המורכבת על רבדיה השונים היא הכרחית להבנת הסכסוך.

הגיבו ושוחחו על המחקרים:

ד"ר רבאח חלבי, מכללת אורנים והאוניברסיטה העברית. עבד כעשרים שנה בתחום המפגשים בין פלסטינים ויהודים, כותב ועורך מאמרים וספרים בנושא המפגש היהודי-ערבי, זהות וחינוך, חינוך רב-תרבותי ופדגוגיה ביקורתית.

תום מהגר, פעיל מזרחי, בלוגר באתר "העוקץ", מנחה קבוצת המחקר "אשכנזים, מזרחים והנכבה" בזוכרות.

פעילויות תרבות

המיטב של פסטיבל 48ממ – סינמטק ירושלים

7-14 בפברואר 2019, אחרי שקיימנו את פסטיבל 48ממ לסרטי נכבה ושיבה בפעם השישית בתל אביב בדצמבר 2018, הפסטיבל הגיע לירושלים. הקרנו חמישה סרטים של במאים פלסטינים, ישראלים

ובינלאומיים בסינמטק ירושלים. ההקרנות לוו בדיונים עם אורחים שונים. יותר מ-500 צופים וצופות הגיעו להקרנות השונות.

לפני הקרנת הסרט "על סף הבית" של הבימאית הפלסטינית **סהרה דירבאס** קיימנו סיור בשכונת טלביה בירושלים, שמוצגת בסרט, בהדרכת הבימאית. יותר מ-100 משתתפות ומשתתפים בסיור שמעו סיפורים על השכונה ובתיה היפהפיים, ועל הפלסטינים שבנו אותם והיו בעליהם. ב-1948, כל התושבים גורשו מטלביה, הם וצאצאיהם הפכו לפליטים, חלקם פליטים בעיר שלהם, ירושלים, ואחרים מפוזרים מסביב לעולם.

סדרת ההקרנות אורגנה בשיתוף פעולה עם סינמטק ירושלים. בעבר קיימנו שני אירועים דומים בסינמטק, אם כי קטנים בהרבה בהיקפם. שיתוף הפעולה המוצלח הזה ממשיך גם ב-2020. הערכנו במיוחד את העובדה שהנהלת הסינמטק לא נכנעה ללחצים פוליטיים לבטל את ההקרנות. חמישה חברים במועצת העיר, כולל שני סגני ראש העירייה, דרשו מראש עיריית ירושלים למשוך את התמיכה הכספית של העירייה בסינמטק כשהם נוקבים בסיבות הבאות: התמיכה של זכרות בזכויות לעם הפלסטיני, הקרנת סרטים שמציגים את נקודת המבט הפלסטינית על אירועי 1948 והשתתפותו של השחקן הפלסטיני **מוחמד בכרי**.

■ מישו ראה פעם תצלום של מסתנן?

יותר ממאה אנשים ביקרו בתערוכה קבוצתית חדשה שאורגנה על ידי זכרות: בעידן של כיבוש העולם כתמונה, להעדרותם של דימויים משדה הראייה ישנה השפעה על האופן בו תופעה מקבלת משמעות או נמחקת מהתודעה, כיצד היא נראית או נותרת באפלה. החל משנות ה-50 הופיע אובייקט חדש בשיח הישראלי: "הסתננות". עשרות אלפי פליטים פלסטינים חדרו דרך גבולות המדינה על מנת לנסות לשוב אל בתיהם ואדמותיהם, להשיב לעצמם את חפציהם שנותרו מאחור ולבקר את קרובי משפחתם. בשיח הציבורי לבשה זו את צורתה של הבעיה המדינית החמורה ביותר, כזו שהעניקה להם את התואר "מסתננים". חרף מרכזיותה של התופעה, ההסתננות מופיעה בשיח כמעט ומבלי תיווך של דימויים חזותיים ובפועל הופעתה כשל אובייקט שאינו נראה. נוכחותם של אותם פליטים/מסתננים כהיעדר שימשה כנקודת המוצא לאמנים המשתתפים, ואלו מציעים נקודת מבט מן ההווה, הווה המכיל את האירוע ההיסטורי כסימן חומרי, שאי אפשר לפטור אותו או להיפטר ממנו. התערוכה התקיימה במרץ בגלריה בנימין בתל אביב. האמנים המשתתפים: מיכל בראור, מאי עומר, רונית צטרי, ניר הראל. אוצרת: דבי פרבר

▪ **"עתיד של שיבה" – קמפיין ושיר מקורי**

ב-18 במאי, ביום בו נערך גמר האירוויזיון על אדמות שיח' מוניס ובשבוע בו ציינו את יום הזיכרון לנכבה, שנמשכת עד היום, הצגנו פעילות של התנגדות והראינו את הדרך לקראת עתיד של שיבה. התחלנו קמפיין לקראת שיבה עם שיר חדש ומלא תקווה שתובע את הזכות של פלסטינים לחזור הביתה. השיר נכתב על ידי תאמר נפאר, ראפר פלסטיני ידוע והוא מוקדש לכל פליטה ופליט פלסטינים שרוצות לראות שוב את מולדתן, לעקורים הפנימיים שיכולים לראות את הכפרים שלהם אך לא לשוב אליהם, ולכל הפליטים מסביב לעולם ששואפים לחזור הביתה. נפאר ביצע את השיר על הבמה בהופעה ששודרה בשידור חי במקביל למופע האירוויזיון, בזכות שיתוף פעולה עם קבוצת מוזיקאים בריטים עם מוזיקאים פלסטינים. הקבוצות אירגנו [שידור חי אונליין](#) של ביצוע השיר לצד הופעות דומות בבית לחם, דבלין ולונדון. השידור הגיע ל-30 אלף צופות וצופים מסביב לעולם. ניתן להאזין לשיר [כאן](#).

▪ **הקרנת סרט: עולם שאינו שלנו**

לכבוד יום הפליט הבינלאומי ביוני, הזמנו את הציבור להקרנת הסרט "עולם שאינו שלנו" של הבמאי הפלסטיני מהדי פלפל. הפלפל השתמש בארכיונים משפחתיים, זיכרון אישי ודימויים היסטוריים כדי ליצור סרט אינטימי שמתעד את החיים המורכבים במחנה הפליטים עין אל חילוה שבדרום לבנון. לאחר הסרט התקיימה שיחה מרתקת על שיבה עם רחל בית אריה, מנהלת זוכרות.

▪ **סיור לכפר איקרית' והקרנת טרילוגיית מדע בדיוני של הבימאית לריסה סנסור – אירוע מיוחד במסגרת פסטיבל הסרטים 48 ממ בעקבות הנכבה ולקראת שיבה.**

ב-23 בנובמבר 2019 קיימו אירוע מיוחד כהקדמה לאירועי פסטיבל 48 ממ – סיור לכפר העקור איקריה שבגליל המערבי והקרנת "טרילוגיית מדע בדיוני" של לריסה סנסור, בכנסיית הכפר, המבנה היחיד ששרד ממנו. יותר מ-80 איש ואשה השתתפו באירוע.

איקריה הוא כפר פלסטיני שממוקם על גבעה בגליל המערבי. בנובמבר 1948, הצבא הישראלי הגיע לאיקריה ודרש שהכפריים יתפנו מפני שהאיזור מסוכן רוב התושבים הועברו לכפר סמוך והובטח להם שיוכלו לחזור תוך שבועיים. אולם לאחר מכן האיזור הוכרז כשטח צבאי סגור והתושבים מנועים מלשוב. אנשי איקריה לקחו את טענותיהם לבית המשפט העליון, שקבע כבר ב-1951 שהפינוי שלהם היה בלתי חוקי ושיש לאפשר להם לחזור. בערב חג המולד באותה שנה, חיילים ישראלים החריבו את הכפר והשאירו על תילם רק את הכנסייה ואת בית הקברות. מאוחר יותר, אדמות הכפר הופקעו לשימושים אחרים.

מאז, אנשי איקריה מנהלים מאבק משפטי. ב-2003 בית המשפט העליון דחה את עתירתם לאפשר להם לקבל מחדש את אדמותיהם. הכפריים וצאצאיהם, שמונים היום 1,500 אנשים המפוזרים בצפון הארץ, מורשים רק לערוך טקסים בכנסייה ולקבור את מתיהם בבית הקברות.

ב-2012, קבוצה של צעירים, צאצאים לפליטים מאיקריה, התיישבו שוב במקום בניסיון להקים מחדש את הכפר הם שתלו ירקות בין ההריסות וחיים במבנה ארעי צמוד לכנסייה, שבה נערכת מיסה פעם בחודש. הם גם הגישו תכנית בינוי מפורטת עבור הכפר שכוללת בניה של 500 בתים. אישור ממשלתי לתכנית הזאת עדיין לא הושג, אך הכנסייה חוברה לחשמל בעקבות עתירה.

בעוד שאנשי איקריה רוצים להאמין בעתיד טוב יותר ומתעקשים על זכות השיבה שלהן, סנסור חוזה בסרטיה עקירה סופית וקיצונית של פלסטינים. גם היא אינה מוותרת על זכותה למולדת, אבל מציעה דרכים יצירתיות להבטיח את העתיד של בנות ובני עמה.

ככל שחשוב לדבר על העבר, גם לריסה סנסור וגם נשות ואנשי איקריה הזמינו אותנו לדמיין גם את העתיד באירוע המרגש ומעורר המחשבה הזה. נעמא אשקר, ראש קהילת איקריה ועמר אל ע'ובארי מזכרות, הדריכו את הסיור. האוצרת דבי פרבר ואמיר טועמה מאיקריה דיברו לפני הקרנת הסרטים.

▪ **48 ממ"פ פסטיבל סרטים בעקבות הנכבה ולקראת שיבה**

פסטיבל הסרטים 48מ"מ התקיים זו השנה השביעית בסינמטק תל אביב ובמועדון קולנוע הגדה השמאלית. במסגרת הפסטיבל הקרנו 15 סרטים של במאים ישראלים, פלסטינים ובינלאומיים עם דגש על סרטים של במאיות. הפסטיבל ערך הפעם מחווה לבמאי הישראלי פורץ הדרך **רם לוי**, שיצר כמה מהסרטים האמיצים והחתרניים ביותר בקולנוע הישראלי, סרטים שרבים מהם עוסקים בנכבה ובגורל הפליטים הפלסטינים. קיימנו דיונים מעוררי מחשבה אחרי רוב ההקרנות, כולל דיון בהשתתפות רם לוי. כ-700 צופות וצופים הגיעו להקרנות השונות.

כבכל שנה, הקרנו סרט על עזה כדי לחשוף בפני צופות וצופי ישראלים את תוצאות הסגר הישראלי וההפצצות החוזרות ונשנות. הקרנת הסרט **עזה** - המועמד לאוסקר מטעם אירלנד, נתמכה על ידי שגרירות אירלנד, וסגן השגריר, מר ג'יימס אושה, פתח את הפסטיבל.

אחת מנקודות השיא של הפסטיבל היתה הקרנת הסרט עטור הפרסים **וואג'יב** והדיון המרתק שקיימנו עם הבמאית אן מארי ג'סיר, המפיק אוסמה בווארדי וכותבי הסרט מוחמד בכרי וסאלח בכרי. אירוע חשוב אחר היה הקרנה של מקבץ סרטים קצרים תחת השם "להעז לדמיין" – הסרטים חושפים את נושא זכות השיבה של הפלסטינים, הטאבו הגדול ביותר בחברה הישראלית. ההקרנות של סרטים שחלקם הגדול הופקו במסגרת זוכרות לפסטיבלים קודמים, לוו בפאנל פוקח עיניים ומעורר השראה.

סיקור הפסטיבל כלל שלושה מאמרים גדולים בעברית, כולל אחד מאת המבקר הנודע אבנר שביט.

תכנית הפסטיבל המלאה [כאן](#)

אקטיביזם ומרחב לשיבה

■ סירים לארגונים וקבוצות

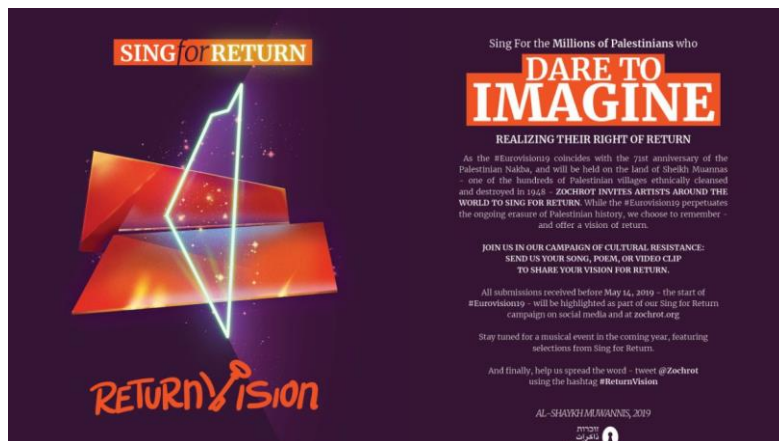
במהלך 2019 זוכרות ערכה 23 סירים לשובים פלסטינים שנעקרו עבור קבוצות וארגונים מעוניינים (כגון בתי ספר, אוניברסיטאות, ארגוני חברה אזרחית ועוד). הסירים האלה נועדו ללמד את המשתתפות מההיסטוריה המשותפת של המרחב ולחנך על האפשרות לשיבה אליו.

בין הקבוצות שהשתתפו בסירים: מכון ערבה ללימודי סביבה, פורום המשפחות השכולות, סדאקה-רעות, האוניברסיטה העברית, אוניברסיטת תל אביב, קהילת ההורים של בית הספר הדו לשוני הגר, לצד ארגונים וקבוצות רבות אחרות מהארץ ומהעולם.

■ מעזה לשיח' מונים – סיור מפליטות לשיבה

ביום האדמה, 30 במרץ 2019, עשרות ישראלים השתתפו באירוע פוליטי של זוכרות בשיח' מונים, בו קראנו לשיבה של הפליטים הפלסטינים ובמחאה על האירוויזיון. האירוע כלל סיור קצר בשרידי הכפר עם עמר אל-ע'ובארי, הסברים על ההיסטוריה של המקום ונסיבות הגירוש והטיהור האתני שנעשו שם, וקריאה לממש את זכות השיבה.

ב-30 במרץ 1948, כוחו ההגנה כבשו את הכפר וגירשו את תושביו שהפכו לפליטים. לאחר מכן, מדינת ישראל הרסה את רוב הבתים בכפר, מנעה את חזרת התושבים והקימה על המקום את אוניברסיטת תל אביב ושכונת מגורים. על אדמות המקום הוקמו שכונות נוספות, מוזיאונים ופארקים, כולל פארק הירקון, שאירח את האירוויזיון. רבים מתושבי שיח' מונים חיים היום בעזה.

הפגנת סולידריות עם עזה ביום האדמה

ב-30 מרץ, זוכרות יחד עם ארגונים נוספים וקבוצות פעולה, יזמה הפגנת סולידריות עם צעדת השיבה הגדולה בעזה ובקריאה לשיבה במרכז תל אביב, מול מחנה הקריה ומשרד הבטחון. המפגינות קראו לכוחות הביטחון לעצור את הירי במפגיני הגדר בעזה, לעצור את ההפצצות ולהסיר את הסגר. בנוסף, דרשו את סיום הכיבוש על כל צורותיו ומימוש זכות השיבה של הפליטים.

תנועת השיבה / זוכרות את דיר יאסין

בתשעה באפריל, יום השנה ה-71 לטבח בדיר יאסין. כבכל שנה, זוכרות קיימה טקס זיכרון להרוגות והרגי הטבח בדיר יאסין ולצד הטקס קראנו לעזרחיות ולאזרחים ישראלים להצטרף לתנועת השיבה. 50 משתתפים לקחו חלק באירוע כשבאותו יום התקיימו בחירות לכנסת. ביום שבו אזרחים ישראלים התבקשו להטיל פתק במפגן "דמוקרטיה" מדומה ולבחור בין אנשים כוחניים שכמעט כל אחד מהם מתגאה בפשעי מלחמה, כשמצעי כל המפלגות הציוניות ממשיכים את ההיגיון הקולוניאליסטי, הדוחק את הפלסטינים החוצה, כשמועמד מוביל מתגאה ש"החזיר את עזה לתקופת האבן" וראש הממשלה ושריו ממשיכים לשלוח חיילים להרוג מפגינים פלסטינים התובעים את זכות השיבה כל יום שישי על הגדר, אנחנו בחרנו אחרת.

בחרנו לזכור את הקרבנות ולהזכיר את האמת, לפעול למען עתיד שיש בו תקווה ולשים על השולחן את זכות השיבה של פליטי דיר יאסין וכל הפליטים הפלסטינים כאפשרות אמיתית, הכרחית, שמטפלת בשורשי הטרagedיה המתמשכת, קוראת ללקיחת אחריות מצד הציבור היהודי על פשעי הנכבה ומציגה הזדמנות לכל יושבות ויושבי הארץ לחיים של שלום אמת בחברה צודקת.

האירוע כלל תהלוכה ברחוב הראשי של דיר יאסין, כיום רחוב כנפי נשרים בשכונת גבעת שאול בירושלים, נשיאת שלטים עם שמות הקורבנות, הסבר על ההתקפה, הטבח והגירוש, עמידה ליד שרידים של הכפר: בתים פרטיים, בית הספר ובית הקברות, הקראת שמות קורבנות, והסתיים בהתכנסות טקסית למען שיבת הפליטים מאחורי בית החולים הפסיכיאטרי "כפר שאול". אחרי האירוע המשכנו בהפצת הקריאה להצטרפות לתנועת השיבה אונליין וקראנו לישראלים להצטרף לתנועה ולאחרים לחתום על הצהרת תמיכה בה. כ-250 אנשים מישראל ומהעולם חתמו על ההצהרה עד סוף 2019.

■ עתיד של שיבה – 8 במאי – מדברות על שיבת הפליטים הפלסטינים בערב "יום העצמאות" הישראלי. הקרנה ודיון.

בערב שבו ישראלים רבים חוגגים את המדינה שנבנתה על חורבות חייהם של מאות אלפי פלסטינים, זוכרות הזמינה את הציבור לשוחח על שיבת הפליטים. צפינו בסרט דוקומנטרי קצר חדש על ישראלים שהעזו לדמיין איך תיראה השיבה וכיצד אפשר ליישם אותה (הסרט הופק עבור זוכרות על ידי הטלוויזיה החברתית). לאחר הסרט קיימנו פאנל מרתק בהשתתפות שני חברי כנסת חדשים שנבחרו זמן קצר קודם לכן: ח"כ היבא יזבק מבל"ד וח"כ עופר כסיף מחד"ש. יותר מ-70 משתתפות ומשתתפים חלקו את מחשבותיהן על האפשרות לקדם שיבה ועל עתיד אחר למקום הזה – צודק ומלא תקווה יותר. באותו ערב, אחרי הדיון, קבוצה של אקטיביסטיות ביצעה פעולה ישירה במרכז תל אביב כדי להציג לישראלים את נושא השיבה ולהתחיל שיחות בערב בו הרחובות מלאים בחוגגות וחוגגים.

■ תהלוכת השיבה

כבכל שנה, זוכרות הצטרפה לתהלוכת השיבה שאירגן ועד העקורים. השנה מנכ"לית זוכרות, רחל בית אריה, נשאה דברים כנציגת זוכרות וקראה לפעילים ותומכים ישראלים להצטרף ולפעול כתנועה של ישראליות וישראלים שתומכים בשיבת הפליטים הפלסטינים והעקורים הפנימיים. התהלוכה התקיימה בשרידי הכפר ח'ובייזה, דרומית לחיפה.

■ משט השיבה

לציון יום הזיכרון ה-71 לנכבה, זוכרות אירגנה בשבת, ה-18 במאי, אירוע זיכרון, הכרה ושיבה בעיר יאפא (יפו). הירוע כלל שיט בסירה שיצאה מנמל יפו ושטה לאורך חופי תל אביב, כדי לסמל את רגע הגירוש של פלסטינים מהעיר, לקרוא לשיבתם ולהזמין את המשתתפות לדמיין שיבה אמיתית. אחרי שירדנו מהסירה, הלכנו ברגל מנמל יפה אל שכונת אל-מנשייה ועצרנו בדרך במספר נקודות ציון כדי לדבר על המקום והזמן, העבר והעתיד, על נכבה ושיבה. שכונת מנשייה נוסדה ב-1879 כחלק מיאפא. היא נכבשה יחד עם שאר העיר וכמעט כל תושביה הפכו לפליטים. בתייהם נהרסו בשנו ה-70. בזמן שערכנו את הסיום, עיריית תל אביב הקימה כפר תיירות עבור תיירי האירוויזיון על חורבות מנשייה, לא רחוק מהמסגד ששרד מהשכונה. תחרות האירוויזיון עצמה התקיימה בפארק הירקון, על חורבות כפר אחר, שייח' מוניס, שגם הוא נהרס לפני 71 שנה. יותר מ-70 משתתפים לקחו חלק האירוע, שתוכנן כדי לזכור את הנכבה ולקרוא לציבור הישראלי ולאחרים לקחת אחריות ולתקן את העוולות הנמשכות מידי מדינת ישראל והתנועה הציונית כלפי העם הפלסטיני.

אפשר לצפות במשט השיבה [כאן](#)

■ סיור עם משפחת בלקיס מאל-כברי

זוכרות ערכה סיור מיוחד עם בנות ובני משפחת בלקיס, צאצאים לפליטים מהכפר אל-כברי בגליל, לבקשת המשפחה. [בידאו](#) שצולם בסיור, אמו של עימאד, שגורשה בזמן הנכבה וצפתה בסיור בזמן אמת דרך פייסטיים, מתארת היכן בית הקברות, איך הוא נראה בזמנה ואיך אנשים בכפר השתמשו בעפר הלבן. כמה ישראלים, תושבי המקום בעבר ובהווה, הצטרפו לסיור, ואחריו ישבנו בבית משפחה בקיבוץ כברי לשיחה טעונה ועמוקה על העבר, ההווה והעתיד של המקום. אחת מהן, לילי אילן, כתבה אחר כך למשפחת בלקיס ולנו:

שלום חברים יקרים,

רציתי רק לומר שבשבילי, פגישה עם משפחה של פליטים מאלכברי נושאת משמעות עמוקה. גדלתי כאן, בגליל המערבי, ומאז שהייתי בת 16 או 17, אחרי שקראתי את באב אל שמס, ספרו של אליאס ח'ורי, התחלתי לנסות להרכיב מחדש ולהבין את המפה הנסתרת של הגליל לפני 1948, לגלות את ההיסטוריה והגיאוגרפיה שסבבו אותי. לגלות על הכפרים כברי, כוויכאת, עמקא ואחרים היה רגע ששינה את הדרך שבה אני מסתכלת על הסביבה שלי. אני זוכרת איך בוקר אחד, כנראה בגיל 17, באוטובוס לבית הספר התיכון שלי (שהיה בקיבוץ כברי), הסתכלתי על הצומת והבנתי שאפילו לעצים סביבי יש שמות שונים, שהנוף עצמו עד להיסטוריה קרובה שכמעט נמחקה.

עם ההבנות האלה ואחרות, סירבתי להתגייס לצבא מטעמי מצפון, הלכתי ללמוד באוניברסיטה: תואר ראשון בירושלים ותואר שני באוקספורד, וניסיתי להבין את ההיסטוריה של המקום הזה, שלמדתי שהרבה אנשים קוראים לו פלסטין, וקוראים לו בית... המשכתי לדוקטורט שעוסק בהיסטוריה החברתית של הגליל המערבי, וכמו שאולי סיפרתי לך, עמאד, בדיוק כתבתי מאמר על כברי ומה שקוראים לו היום "צומת כברי" ב-1948 ובשנים שלאחר מכן.

בטח שאלתם את עצמכם, מה לבחורה הישראלית הזאת ולכברי האהובה שלנו? בשבילי, זוהי משימה אישית לנסות לכתוב היסטוריה שיכולה לעסוק בהיסטוריה הכואבת של הנכבה והאסונות שהגיעו בעקבותיה, של הפקעה ואבדן, יחד עם ההיסטוריה האחרת, שלנו, המתיישבים היהודים כאן. זאת לא היסטוריה של "שני צדדים" שדוחפת הצידה טרגדיה, כאב ואחריות אלא כזאת שמכירה במציאות החברתית והפוליטית של אנשים שחיו כאן, על האדמה הזאת.

רציתי לומר תודה למשפחת בלקיס על הנדיבות והעדינות. אני לא יכולה לדמיין כמה קשה זה היה, והשיתוף שלנו במסע האינטימי הזה היה חוויה מיוחדת מאד. עמאד, להקשיב לאמא שלך מדברת וצופה בשרידי הכפר שלה היה מכאיב ולא ייאמן גם יחד. לכבוד היה לי.

תודה רבה לעמר על הדרכת הסיור ולאמל שגרמה לפגישה לקרות. תודה לחברתי היקרה עירית ולהוריה על האירוח הנדיב. באהבה רבה,

לילי

■ סיור ופעולה לחשיפה של כפרים פלסטיניים שנהרסו לטובת פארקים של קק"ל

חורבות של מאות כפרים פלסטיניים קבורים בתוך היערות והפארקים שהקימה קק"ל ברחבי המדינה. בשילוט של האתרים לא מוזכרים שמות הכפרים והקהילות שנהרסו וגורשו ולא מוזכרת ההיסטוריה הפלסטינית של המקום. על ידי השמטת השמות, קק"ל לוקחת חלק פעיל במחיקה ובהכחשה של הקיום הפלסטיני, מחיקה והכחשה שהחלו עם הנכבה ב-1948 וממשיכים לשמש כדי לעצב תודעה כוזבת בציבור. סיור של זוכרות לאתרי קק"ל בין תל אביב לירושלים הערך ב-7 בספטמבר. באותו יום נסענו בין חמישה פארקים ויערות גדולים באזור מודיעין, בית שמש וירושלים: יער בן שמן, פארק רבין, פארק בריטניה, פארק בגין ופארק עצמאות ארה"ב. יותר מ-40 אנשים השתתפו בסיור. למדנו את שמות הכפרים שנמחקו והצבנו שלטים שמזכירים אותם ומספרים מידע רלוונטי על כל כפר.

נוכחות ברשת ומדיה חברתית

האתר והאפליקציה של זוכרות ממשיכים להוות את מאגר המידע הגדול והנגיש ביותר בנוגע לנכבה. זהו מקור המידע המקיף היחיד שזמין בעברית ואחד המובילים בשפות הערבית והאנגלית.

השנה נרשמו 96,411 כניסות ייחודיות לאתר. 50% מהמבקרים מישראל, 10% מפלסטין, 10% מארה"ב והשאר ממיקומים שונים: ירדן, לבנון, מצרים, ערב הסעודית, בריטניה, גרמניה ועוד. המספר הכולל של תושבי ישראל שהשתמשו באתר בשלוש השנים האחרונות עומד על 212,622, 58% מהמספר הכולל. 45 אלף ישראלים ביקרו באתר בשנה האחרונה.

יותר מ-50 אלף משתמשים מכל העולם הורידו את האפליקציה של זוכרות ה-iNakba מאז השקתה ב-2014. ב-2019 לבדה נרשמו 5344 הורדות. באפליקציה יש 2000 עוקבי כפרים (משתמשים שעוקבים אחרי כפר מסוים) וכמעט 600 אנשים שיתפו תמונות משלהם דרך האפליקציה.

האתר והאפליקציה הוכיחו את עצמם ככלים שימושיים ביותר להגעה לקהלים חדשים, כולל אלה שמתעניינים בלמידה אך מהססים להצטרף לפעילות. שני הכלים מכילים גם גלריית תמונות גדולה עם דימויים של החיים בפלסטין לפני הנכבה ובמהלכה.

בנוסף, השקענו יותר משאבים בנוכחות במדיה חברתית כמו פייסבוק, אינסטגרם וטוויטר. הרשתות הוכיחו תועלת עצומה ככלים יעילים לחשיפת העבודה שלנו, להפצת הפעילות שלנו והזמנת אנשים להשתתף בה ולקידום החזון שלנו בואפן נגיש לציבורים גדולים.

זוכרות בתקשורת:

במהלך 2019 ראינו עלייה של 13% במספר המאמרים והידווחים על זוכרות ועל נושא הנכבה והשיבה לעומת 2018. בסך הכל מצאנו 818 מאמרים ודיווחים בנושאים אלה ועשרות שדיווחו ספציפית על זוכרות. הנה כמה מהם:

In English:

1. ["On Eurovision final day, Israelis cheer as Palestinians protest", Reuters](#)
2. ["Eurovision goes ahead in Israel despite pro-Palestinian protests", aljazeera](#)
3. [Israeli Art Student Creates Online Archive of Looted Palestinian Objects From War of Independence, Haaretz](#)
4. [The Palestine Brief: Demolitions in Negev and the forgotten plight of Palestinian Bedouins, The New Arab](#)
5. [Whatever Happened to the Israeli Left? On the eve of the Jewish state's elections, an appraisal of the battered opposition, Mymag](#)

בעברית:

1. [אלפים השתתפו בתהלוכה לציון יום הנכבה](#) - הארץ
2. [העלמת מידע מהארכיונים – עוד דרך למניעת שיבה](#) - העוקץ
3. [לדמיין עתיד של שיבה](#) - העוקץ
4. [הנכבה לא תיעלם](#) (מאמר מערכת) - הארץ
5. [סרטים של במאיות על הנכבה בפסטיבל 48מ"מ](#) - הארץ
6. [חברות הקונגרס האמריקאיות שכניסתן נמנעה תכננו להיפגש עם זוכרות](#) – ערוץ 20
7. [מי מפחד מהנכבה?](#) - הארץ
8. [עצרות, סיורים לחברון ומשט נכבה: המדריך למחאות נגד האירויזיון](#) – שיחה מקומית
9. [עשרות מפגינים חסמו את הכניסה לאירויזיון](#) – שיחה מקומית
10. [מישהו ראה פעם תצלום של מסתנן? ביקורת תערוכה](#) - הארץ
11. [אמנות או פרובוקציה? – פסטיבל סרטים "בעכבות הנכבה" בסינמטק ירושלים מעורר סערה](#)
- קול העיר
12. [אלפים מציינים את הנכבה ביערות מנשה](#) - וואלה
13. [סרטים קצרים על זכות השיבה והסרט שהסעיר את ישראל: "פסטיבל הנכבה" חזר](#) - וואלה